

ANMELDELSER

JAGTEN PÅ KROPPEN

Rune Gade og Marianne Raakilde Jespersen (red.): Krop og æstetik. Tekster om krop og køn i moderniteten. Tiderne Skifter, Århus 2000. 239 sider.

Denne antologi beskæftiger sig med kroppens betydninger, som de reflekteres i en række moderne medier, så som film, fotografi og litteratur. Udgangspunktet har været konstateringen af kroppens markante og påtrængende tilstedeværelse i de sidste 200 års kunst og kultur. Der opstilles den hovedtese, at kroppens alledsnærværelse kan forstås som en søgning efter kropslig autenticitet. Vendingen mod den faktiske krop kan læses som en reaktion mod kroppens tilsyneladende "ophævelse" i de imaginære og symbolske registre, som den indskrives i og overlejres af. Den faktiske krop, hævdes det, udgør et sidste reference- og stabiliseringspunkt i en kontingent verden. Ved tilnærmelsesvis at vende Descartes cogito (jeg tænker, jeg er) på hovedet, kunne man formulere kroppens status som et sidste referencepunkt sådan: Jeg er min krop, altså er jeg. Forfatterne kredser i deres bidrag om følgende hovedspørgsmål: Hvad er kroppen overhovedet for et fænomen? Hvordan formes krop og køn i æstetiske udtryk i den moderne epoke? Hvordan medproducerer de teknologier, som udvikledes i løbet af moderniteten, især en række nye synsteknologier, kroppens udtryk, og hvilke nye rum for erfaring

og sansning af kroppen åbner de op for? Hvilke forestillinger om køn informerer de udtryk, som kroppen antager?

På et overordnet niveau betragtes kroppen i et kulturhistorisk perspektiv. Kroppen som fænomen og repræsentation historiseres, hvormed kropslige erfaringer og fremstillinger af kroppen ses som historisk relative og derfor variable. Det implicerer samtidig, at der ingen ahistorisk krop findes, en krop som ikke er indlejret i og formet af en specifik tid og en specifik kulturel kontekst. Inden for et kulturhistorisk perspektiv har kroppen selv en historie, såvel en individuel som en kulturbestemt, ligesom de forskellige vidensformer, der gør kroppen til genstand for undersøgelse og analyse, er historisk bestemte og dermed foranderlige. Centrale teoretiske bidrag til en kulturhistorisk forståelse af kroppen er leveret af ikke mindst idéhistorikeren Michel Foucault og historikeren Thomas Laqueur. Foucault's tese om fremvæksten af en ny magtform, bio-magten, der udviklede sig fra det 17. århundrede og fremefter, og som sigter på at potensere og integrere det levendes kræfter gennem dels en regulering af samfundslegemet (befolkningen) og dels en disciplinering af den individuelle krop, har været banebrydende. I Overvågning og Straf (1994) samt i Viljen til Viden (1976) viser Foucault, hvordan kroppen totalt gennemtrænges af denne produktive magt. Hans absolutte genistreg består i at vise, hvordan ideen om kønnet/

seksualiteten frembringes gennem en uhomogen samling af teknologier og vidensformer. Kønnen/seksualiteten installeres i individet, "pustes så at sige ind i det" gennem disse magtteknologier og vidensformer, hvorfor det, vi opfatter som noget givet og "naturligt" ved seksualitet og køn, kan vise sig at være historisk konstitueret. Tesen om kønnets/seksualitetens kulturlighed og historiske specificitet støttes og bekræftes af Laqueur's studie, *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud* (1990). Ikke mindst i en kønsteoretisk kontekst er Laqueur's tese om bevægelsen fra en "etkønsopfattelse" til en "tokønsopfattelse" fra og med Oplysningstiden tankevækkende og for os "børn af Oplysningen" (Foucault 1984, 43), der lever inden for tokønsopfattelsen, hvor eksistensen af to køn fremstår som et slags "social fact", foruroligende i og med, at denne opfattelse kan vise sig at være en historisk konstruktion.

Nogle fælles måder at tænke om kroppen på, som har aner tilbage til den moderne kropsforståelses genese, der kan dateres til slutningen af 1700-tallet, og som stadig har aktualitet, går igen i flere af antologiens bidrag. Særligt fremtrædende er en dialektisk forståelse af kroppen som samtidig subjekt og objekt. På den ene side forstås kroppen som bolig for subjektivitet, i betydningen sansning, vilje og affektivtænkning. Der anlægges et fænomenologisk perspektiv, der betoner kroppen som agent, som udvekslingsmedi-

um mellem jeg'et og omverden. Kroppen betragtes som det "noget", hvormed vi er sat ind i verden og interagerer med andre samt tingene.

Kroppen er locus for sansning og oplevelse af verden. På den anden side forstås kroppen som en slags tabula rasa, som en flade, hvorpå der indskrives sig betydninger, og hvortil der knyttes forestillinger. Det er kroppen, som den repræsenteres i forskellige medier, litterære og visuelle, der er i fokus.

Kroppen i moderniteten har været og er også i vores nuværende senmoderne tid genstand for konkurrerende og samtidigt eksisterende diskurser og praktikker, hvilket reflekteres i antologien. Dyrkelsen af kroppen som "ren natur", som den for eksempel artikuleres inden for en diskurs om naturlig fødsel, lever side om side med magtvidensregimer, der ser kroppen som en helt igennem manipulerbar størrelse, som genstand for forskellige former for reproduktionsteknologier og genmanipulationer. Urfolks kropslige praktikker og ritualer forekommer samtidig med højteknologiske kropsmodellerings-teknikker. Forestillinger om kroppen som en (over)flade, der kan modelleres i idealets billede som formfuldendt, velproportioneret og i sidste instans perfekt, og som tidligere kunne findes i den klassiske skulpturkunsts fremstilling af det fuldendte menneske og nutidigt i mode- og reklamefotografiets og filmens iscenesatte idealkroppe, lever side om side med forestillinger om en dybde i os, et såkaldt "indre",

som kan erfares gennem lidelse og ekstase med udgangspunkt i kroppen som medium.

Forfatterne skriver sig ind i en humanistisk tradition for æstetikstudier. Nogle af de samme strømninger, som gør sig gældende inden for kontemporære feministiske mediestudier, afspejles også i antologien. Bestræbelsen på at forstå affektive møder med billedformidlende medier, der involverer modtagerens følelser, identifikationer og begær, samt forsøget på at teoretisere over kropslige erfaringer og ekspresive udtryk, synes gennemgående i en del af bidragene.

Tematisk er der stor spændvidde i antologien. I min læsning finder jeg to tematiske tyngdepunkter. Det første angår kønnets repræsentationer og forsøget på at udlæse de kønsideologiske/-politiske opfattelser, som artikuleres herigennem. Som centrale bidrag under dette tema finder læseren Thomas Byers (oversatte) artikel, der analyserer fremstillinger af nutidig, hvid maskulinitet i Hollywood hardcorefilm som krigs- og horrorfilm. Der beskrives en maskulinitet, der søger at geninstallere sin falliskhed ved at gennemgå "masochistiske rites de passages", hvor den mandlige helts masochistiske passivitet vendes til sadistisk aktivitet i løbet af handlingen. Fortællingen fortolkes som den yngre mandlige generations forsøg på at sone og forsones sig med fædregenerationen, hvis maskulinitet forstås som traumatiseret som følge af ikke mindst den moderne feminisme fremvækst. Byers konklusion er på sin vis tragisk:

de masochistiske bodshandlinger repræsenterer ikke noget reelt opgør med den grundlæggende maskuline orden, eftersom sønnerne i sidste instans selv underkaster sig denne. Artiklen er ud fra et køns politisk synspunkt både interessant og provokerende, ikke mindst i dens konklusion. Imidlertid lider den af en total indforståethed med sit teoretiske afsæt, der er at finde i lacaniansk psykoanalyse. Det resulterer i, at læsere, som er uindviede i dette teoretiske univers, kobles af. Også Kjerstin Vedels artikel om "Kønnetts kompleksitet" falder inden for dette tema. Den beskæftiger sig med, hvordan kvinde- og mandekroppen genererer betydning inden for rammerne af modefotografiet. Hovedkonklusionen, som skulle vække genkendelse hos de fleste kønsforskere, der er bevandret udi såvel kulturhistoriske som filosofiske undersøgelser af kønsopfattelser i det moderne, er den dødsensyge og trivielle, at manden repræsenteres som subjekt med handlekraft og særegen karakter, medens kvinder fremstilles som udvekslige objekter, reduceret til krop og køn. Det er selvfølgelig ikke Vedels "skyld", at dette mønster, som hun kan fremanalysere, synes så stabilt og hårdnakket, men det kan undre, at hun ikke refererer til den omfattende litteratur, som allerede findes inden for kønsforskningen om netop dette emne. Rune Gades udmærkede artikel om pornografi og hans mere generelle refleksioner over, hvordan moderne synsteknologier medproducerer bestemte udtryk for køn og

krop, hører også delvis hjemme under dette tema. Gade viser det grundlæggende paradoks, der klæber til ikke kun pornografi, men også til fotografiet som sådan. Det består i, at det nærværende, det som kan ses – i pornografiens tilfælde kønsorganer i næroptagelse – har det fraværende, det konkrete menneske som sin mulighedsbetingelse. En central dimension ved pornografi er med andre ord, at den fremkalder en intimitet på afstand.

Det andet tematiske tyngdepunkt ligger i interessen for, hvad der kaldes "abject art". Op gennem 90'erne har strømninger inden for kunst udfordret tanken om idealkroppen, eftersom man såvel i fotografi som i performancekunst kan se skildringer af en deform, opløst, såret og monstrøs kropslighed. Et tydeligt indicium herpå er den amerikanske fotograf Cindy Sherman's fotoserier, hvor kroppen er opløst i en cocktail af affald, kropslige udskillelser, mider, orme og kulturelt fortrængt seksualitet. Abject art refererer mere bredt til en kunst, der retter fokus på sådanne kropslige praktikker og tilstande, der repræsenterer det kulturelt fortrængte og forbudte. Artiklerne af Peter Brix Søndergaard og Niels Lehmann kredser begge om, hvordan forskellige former for abject art skal fortolkes, på hvilken måde de kan læses som en kommentar til og reaktion mod den standardisering, som kroppen er underlagt i det senmoderne, samt i hvilken udstrækning det er nødvendigt at betragte abject art som individuelle terapeuti-

ske projekter, der ligger milevidt fra det klassiske begreb om kunst, der betoner kunstens formåen til at transformere private erfaringer til sådanne udtryk, der fremdrager det almene ved erfaringerne.

Der kan være gode grunde til at undersøge og analysere kilderne til kroppens allestedsnærværelse i moderne kunst og kultur, men hovedtesens holdbarhed – at der er tale om en længsel efter kropslig autenticitet – kan i højeste grad betvivles. For det første er begrebet om det autentiske, det autentiske selv og den autentiske krop, i sig selv en historisk og kulturel konstruktion. At det ikke pointeres og minutuøst foldes ud i antologien kan i særdeleshed undre set i lyset af, at der overordnet anlægges et kulturhistorisk perspektiv på kroppen. Grundtanken inden for et sådant perspektiv er jo, at der ikke findes nogen "ren" krop bagved eller ved siden af de magt-videns strukturer, gennem hvilke kroppe formes, antager deres specifikke betydninger og erfares. For det andet er det langt fra sikkert, at (sen)moderne mennesker i bred almindelighed og kunstnere og kulturmagere i særdeleshed har nogen længsel efter det "dybe" og "egentlige sande", kort sagt det vi forstår som det autentiske. Dyrkelsen og fejringen af overfladen i, hvad der kan kaldes det isensatte selv (Featherstone 1991), det vil sige det selv, der "opsluges" i sin kropslige fremtræden, er fremherskende i nutidige vare- og konsumtionskulturer. Gevinsten ved dette selv er, at man befries fra hele tiden

at skulle "være sig selv", at sætte sig selv på spil følelsesmæssigt og engagere sig. Nogle understreger derfor friheden i udfrielsen fra at skulle være autentisk, i muligheden for at "spille med" overfladen (Bech 1992), medens andre begræder den og betoner erfaringen af tab (Kellner 1992) (jf. også Stormhøj 1998, 101-02). På denne baggrund ville det måske være mere passende at betone tvetydigheden i de kulturelle søgebevægelser fremfor at slå en entydighed fast. Tesen kunne således nuanceres, idet det hævdedes, at der på den ene side var tale om en søgen efter en dybde og på den anden side en stilisering af overfladen og en tilfredshed med at være "sin" overflade (jeg er en overflade, jeg er). Ansatsen til en sådan nuancering er tilstede i et af bidragene til antologien, nemlig hos Gade.

Antologien er i sin helhed meget ujævn. Stilistisk bevæger den sig fra det velskrevne til det knudrede og "hakkende", ligesom de enkelte bidrags indhold er af svingende kvalitet. Flere af artiklerne lider af mangel på struktur, ordentlig læservedledning, fremhævelse af hovedpointer og evnen til at holde den råde tråd gennem forløbet. Endvidere er det kendetegnende for nogle af artiklerne, at de lukker sig omkring sig selv i kraft af den indforståethed, hvormed de inddrager teori. Dette er lidet imødekommende overfor uindviede læsere, som ikke kan opleve det som andet end dårlig formidling. Det er synd for iøvrigt interessante og sine steder også originale analyser og re-

fleksioner. Det burde være en redaktions ansvar at sørge for, at de enkelte bidrag fungerede som helstøbte enheder, såvel formidlings- som kvalitetsmæssigt. Derimod fungerer antologiens indledningsafsnit godt. Det bidrager med både overblik over de måder at tænke og forstå kroppen på i det moderne, som også gennemsyrrer antologien, og det giver indblik i de centrale tematiseringer og diskussioner i den humanistiske tradition for æstetikstudier, som antologien indskriver sig i. Antologiens ujævnhed i relation til det formidlingsmæssige aspekt bidrager til, at det fremstår uklart, hvem den egentlig henvender sig til. Jeg er ikke spor i tvivl om, at andre indforståede feinschmeckere/forskere udi et overvejende fransk psykoanalytisk inspireret teoretisk univers kan have glæde af at læse antologien, ligesom ældre studerende, der med møje og besvær har tilegnet sig dette univers og lydigt kan citere mestrene, kan hente inspiration. Men i fald at målgruppen er så smal, kan antologien næppe appellere til et bredere akademisk publikum, der har interesse i kontemporære, humanistiske æstetikstudier.

LITTERATUR

- Bech, Henning (1992): "Seksualitetens æstetisering. Fremmedgørelsens og tingsliggørelsens glæder", in *HUG* 1992/63.
- Featherstone, Mike (1991): "The Body in Consumer Culture", in Featherstone, Mike et al. (eds): *The Body. Social Process and Cultural Theory*. Sage, London & New York.

- Foucault, Michel (1976): *Viljen til viden. Seksualitetens historie*, nr. 1. Rhodos, København.
- Foucault, Michel (1984): "What is Enlightenment?", in Rabinow, Paul (ed): *The Foucault Reader*. Penguin, London & New York.
- Foucault, Michel (1994): *Overvågning og straf. Det moderne fængsels historie*. Det Lille Forlag, Frederiksberg.
- Kellner, Douglas (1992): "Popular culture and the construction of postmodern identities", in Lash, Scott and Friedman, Jonathan (eds): *Modernity and Identity*. Basil Blackwell: Cambridge.
- Laqueur, Thomas (1990): *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Stormhøj, Christel (1998): *Kønnet vi tænker, kønnet vi gør*. Københavns Universitet, Sociologisk Institut, ph.d.-afhandling nr.7.

Christel Stormhøj, adjunkt
Institut for Samfundsvidenskab
og Erhvervsøkonomi, Roskilde
Universitetscenter

MED KØNSPERSPEKTIV PÅ NORSK HISTORIE

Ida Blom og Sølvi Sogner (red.): Med kønsperspektiv på norsk historie. Fra vikingetid til 2000-årsskiftet. Cappelen Akademisk Forlag, 1999 Oslo. 408 sider. Pris: 349,- NOK.

Med kønsperspektiv på norsk historie er en historisk antologi, der er et me-

get godt eksempel på, at historien afhænger af et perspektiv. Den er et bud på, hvad over 1000 års norsk historie også er, når der anlægges et kønsperspektiv.

Fem norske kvinde- og køns-historikere vil med deres bidrag vise, hvordan køn som analysekategori resulterer i ny viden om fortiden og i en anderledes forståelse af, hvordan samfundet fungerer. Køn bliver analyseret gennem hele fremstillingen som social kategori, hvor det er relationer mellem mænd og kvinder, mellem forskellige grupper inden for hvert køn og andre sociale kategorier, der er omdrejningspunktet. Gennemgående for hele antologien er, at der særligt bliver sat fokus på demografi, magt og økonomi samt temaer som arbejdet i hushold og familie og indsatsen på arbejdsmarkedet og i politik. Endvidere bliver den nyeste forskning inden for kvinde- og kønsforskning i Norge præsenteret, og manglende forskning bliver påpeget løbende, samtidig med at relevant forskning fra andre lande – herunder Danmark – drages ind i fremstillingen. Med disse gennemgående linjer for antologien er den norske historie delt op i fem perioder, der er skrevet af hver sin forfatter.

Første del omhandler perioden fra vikingetid til og med senmiddelalderen og er skrevet af Ingvild Øye. Herefter følger Hilde Sandviks del om perioden 1500-1800. Gro Hagemann har skrevet om 1800-tallet, Kari Melby om første halvdel af 1900-tallet og Ida Blom om sidste halvdel. Disse fem

bidrag kan læses som selvstændige afsnit, hvor forfatterne, ud over at have stort set fælles teoretisk udgangspunkt, er givet forholdsvis frie hænder inden for hver periode. Dette betyder, at vægtning af analysefelter og pointer varierer, hvilket også skal ses i lyset af den varierede eksisterende forskning inden for de forskellige perioder. Alt i alt er fremstillingen spækket med detaljerede analyser og et væld af pointer.

Indledningsvist gør redaktørerne opmærksom på, at de sider af fortiden, som kan siges særligt at have været kvinders ansvarsområder, bliver trukket frem i bidragene. Redaktørerne påpeger, at ikke kun kvinders reproduktion af nye individer, men også mange af deres daglige gøremål, som ofte har været tilknyttet husholdet, har haft grundlæggende betydning for virksomheden uden for hjemmet og samfundets fortsatte eksistens. Værdien heraf ses imidlertid sjældent genspejlet i den måde, hvorpå køn er blevet tillagt en betydning i den offentlige sfære. Med denne antologi vil de synliggøre, hvordan kvinder på forskellige måder, i samarbejde og i konflikt med mænd, har formet det norske samfund, og hvordan historiske forandringer har indvirket på de to køns levevilkår og muligheder. Det vil med andre ord sige, at de viser nogle processer i en form for vekselvirkning mellem kønsrelationer og samfundsforandringer. Forfatterne giver et billede af, at også tidligere perioder var utrolig komplicerede, og at køn som social kate-

gori er en historisk konstruktion og dermed historisk foranderlig, afhængig af de relationer og processer det indgår i.

I det følgende vil jeg give nogle eksempler på antologiens pointer omkring kønsrelationernes indvirkning på samfundsforandringer i historien, og historiske forandrings indvirkning på kønsrelationerne. Gennemgående har kvindedeperspektivet fået en større vægtning i antologien, hvilket skal ses på baggrund af en endnu mangelfuld mandeforskning.

Ingvild Øye påpeger i sit bidrag, at det ikke ville have været muligt at opretholde den nye samfundsstruktur med byliv og nye institutioner, som brød frem i middelalderen, uden kvinders bearbejdning og forædling af jordbrugsprodukter til forbrug og omsætning. Som forklaring på hvilken betydning udvikling af den offentlige sfære og overførsler fra jordbruget til nye samfundsgrupper og institutioner fik for kønsrelationerne, anser Øye en model, der bygger på modsætningen mellem en privat kvindesfære og en offentlig mandesfære, for alt for enkel. Hun påviser, at det var sammenfildrede politiske, økonomiske og religiøse forhold, der ændrede kvinders verdslige og religiøse indflydelse og magt. Kvinders økonomiske og politiske magtposition var særligt knyttet til familien og var derfor i fare for svækkelse med en øget institutionalisering. Trods umiddelbare fordele for kvinder ved visse tiltag i perioden, mener Øye, at ægteskabslovgivning, ændringer i arveregler, medgift

og tilgave ser ud til at have reduceret kvinders økonomiske status inden for familien i højmiddelalderen og svækket båndene til deres oprindelige familie.

I perioden fra 1500 til 1800 sker der en firedobling af folketallet i Norge. Ifølge Hilde Sandvik må grundlaget for denne folkevækst for en stor del tilskrives en god udnyttelse af ressourcerne gennem udstrakt kønsarbejdsdeling på husholdsbasis. Denne gjorde det muligt at satse på nye næringsveje, samtidig med at stabilitet blev varetaget ved traditionelle næringsveje. Endvidere blev kvinder og mænd socialiseret til forskellige arbejdsopgaver, men samtidig til en fælles og hårdtarbejdende etos, og i det gamle samfund var kvinders ansvarsfulde rolle en sikkerhed mod kriser. Betydningen af kvinders arbejde fik den samfundsmæssige anerkendelse ved, at enkerne blev givet den retslige stilling som husholdsoverhoved. Imidlertid blev kvinders samfundsmæssige underordning opretholdt ved, at mænd blev givet større myndighed, dobbelt arv og lettere adgang til privilegier. Efter 1687 blev fælleseje reglen i Norge, og ved en sammenligning med det øvrige Europa blev hustruens formueretslige stilling herved dårligere. Til gengæld blev enkerne sat i en fordelagtig stilling ved, at de blev sikret halvdelen af boet. I Norden førte reformationen til, at staten fik ansvaret for synd og moral, hvorved kriminalisering af ugifte mødre og fædre blev et særtræk for Norden. Særligt for Norge gjaldt

det, at det hovedsageligt var kvinder, som blev straffet, da soldater var fritaget for straf.

Gro Hagemann påpeger, at den hidtidige forskning af 1800-tallet har haft tendens til at undervurdere, hvor vigtig familien og kvinderne var både for økonomisk virksomhed, for stabiliteten i samfundet og for den sociale mobilitet. Som i standssamfundet var kvinders opgave også i klassesamfundet at skabe loyaliteter, markere social position, formidle normer og værdier og opretholde relationer, og det var derfor heller ikke uden grund, at 1800-tallets dannelsesborgerskab så på en emancipation af kvinderne som en trussel mod samfundet. Selvom kvinder i løbet af 1800-tallet fik adgang til områder af samfundslivet, som tidligere havde været mænds domæne, blev kønsforskellene samtidig øget, hvilket blandt andet skyldtes den måde, hvorpå kønsforskellene blev defineret i det nye samfund. Hvor den nye offentlighed først og fremmest blev defineret som en mandlig sfære, blev kvinders rettigheder og sociale status fortsat defineret ud fra familien. Det var ud fra denne forudsætning, at man handlede politisk og økonomisk strategisk, selvom mange kvinder ikke fandt deres bestemmelse inden for familien. Kvinders traditionelle husholdsarbejde blev defineret ud fra økonomien, og meget af det indtægtsgivende arbejde kvinder havde, fik status som ikke-arbejde.

Til trods for formel ligestilling og almen modernisering i første halvdel af 1900-tallet, så

var kønsmønstret traditionelt komplementært og kvindelivet på mange måder umoderne.

Kari Melby mener imidlertid, at dette umoderne kønsmønster var en forudsætning for det moderne samfund. Kvinders moderlighed og husmoderlighed præsenterede det trygge og stabile i et samfund under forandring. Hun bruger benævnelsen *husmoriseringen* for perioden, fordi mange kvinder blev husmødre, men også fordi de i høj grad blev defineret som husmødre, hvilket fra politisk hold betød en række tiltag, som styrkede mænds eneforsørgerrolle og et komplementært kønsmønster. Dette genspejlede sig også i et kønsdelt politisk liv og arbejdsmarked, hvor kvinder beskæftigede sig inden for felter, der kunne relateres til husmoderrollen eller gamle kvindeopgaver. Melby påviser et centralt spændingsfelt i moderniseringsprocessen mellem individ og fællesskab og mellem kønsmæssig lighed og forskel, hvor kvinder ikke bare var accepteret som husmødre, men også som erhvervskvinder. Kvinderne blev ikke kun defineret gennem kønsforskel men også gennem kønsmæssig lighed, og hvor de ikke kun blev opfattet som tilhørende fællesskabet, men også som individer. Hun konkluderer, at kvindeligt komplementaritet såvel som individualisering var en forudsætning for forberedelserne til velfærdsstaten.

I sin fremstilling af sidste halvdel af 1900-tallet fokuserer Ida Blom særligt på brud og kontinuitet. Den komplementære forståelse af kvindelighed

og mandlighed, som havde domineret i mellemkrigstiden, fortsatte gennem 1950'erne og 1960'erne samtidig med, at der var rødder til ændring. I et samfund under opbrud og forandring fremsatte kvindebevægelsen i 1970'erne krav om ændring, for siden at få realiseret mange mål. Nye former for kvindelighed og mandlighed opstod med større accept af variationer inden for hvert køn, hvor fællestræk vægtes, uden at forskellighed negligeres. Efterhånden er kønsrelationerne blevet ændret med øget vægt på både ligestilling og ligeværd. Trods de mange brydninger, påpeger Blom, at der fortsat synes at have været en kontinuitet i manges opfattelser af et særligt kvindeansvar knyttet til det daglige arbejde i hjemmet, for syge, børn og gamle. Ændringer i forståelse af kvindelighed og mandlighed har imidlertid været et vigtigt led i skabelsen af et velfærdssamfund med tryk for alle. Opbygningen af velfærdssamfundet ville have været langt vanskeligere uden bedre uddannelse og større erhvervsaktivitet blandt kvinder.

Metodisk og teoretisk er værket eksemplarisk i sin demonstration af, hvordan køn kan anvendes som analysekategori, og kan ikke andet end give inspiration til videre forskning. De mange gode og detaljerede analyser af demografiske, økonomiske og magtmæssige forhold giver værket et godt og stabilt fodfæste for de mange argumentationer og pointer. Når forfatterne hele tiden forholder sig til den eksisterende forskning, er antologi-

en også god som oversigt inden for kønshistorisk forskning. Endelig har den en lang bibliografi, og slutter af med et omfattende stikordsregister, der gør det let anvendeligt som opslagsværk. Som nævnt rummer bogen mange nuancer og pointer, og den er alt i alt spændende læsning. Derfor skal der herfra lyde en opfordring til at læse den, ikke mindst som en god inspiration og som oplæg til diskussion i fremtidig kønsforskning. Det har været oplevelsesrig og perspektivrig læsning, og derfor kan jeg kun anbefale værket til læsere med interesse for området. Skal der sættes en finger på noget, så bliver det en meget lille lillefinger på billedsiden. Hver periode bliver præsenteret af et billede med billedtekst, som giver en fin tematisk indramning til periodefremstillingen, men billederne synes at stå lidt alene, og de prikker nærmest til én med opfordring til at inddrage flere analyser af billedmateriale i kønsforskningen. Dog opnår forfatterne til fulde at demonstrere, at historien kan skrives om med et kønsperspektiv, og at dette perspektiv faktisk også bidrager til en anden forståelse af, hvordan samfundet gennem tiden har fungeret og har undergået forandring.

Tina Kjer Bach, stud. mag.
ved Aalborg Universitet

HØJSKOLEKVINDEN

Inger Hartby: Højskolekvinden – mor, søster, datter. Højskolekvindens kulturelle status og livsvilkår 1870 – 1920. Odense Universitetsforlag, 1999. 133 sider. Pris: 175,00 kr.

Etnologen Inger Hartby har for Forskningscenter for folkelig livsoplysning udført et større forskningsprojekt om markante kvinder, der satte deres præg på højskolerne i perioden 1870 – 1920. Denne bog er en forkortet udgave af projektet. Bogens formål er at synliggøre kvinderne i højskolerne historie. Gennem tre markante kvinders livshistorier vil forfatteren vise, at kvinderne ikke alene var forstanderkoener, højskolemødre og deltidslærere. De var også ledere, uden at de fik titel af ledere. De var inspiratorer, uden at de fik offentlig påskønnelse herfor, og de var mændenes baglandskvinder, som holdt sammen på en travl hverdag.

De tre kvindeskæbner og kvinderoller, som bogen er spundet over, er juristen og højskolemoderen Nanna Berg, forstanderen og søsteren Eline Begtrup, og højskolemor og hustru Bodil Marie Jensen.

De fremstår i bogen som individuelle skæbner, hvor vi bl.a. gennem deres personlige breve får et indblik i deres eget syn på deres livssituation. De beskrives også som typer, som repræsentanter for de forskellige roller, kvinderne blev tildelt og påtog sig i denne periode i højskolerne historie.

Kvindernes fortællinger er umiddelbart spændende og er som sådan værd at læse. Det er

tre markante kvindeskæbner, som det nok er værd at bringe frem i lyset. På det generaliserede, mere teoretiske plan, er bogen traditionel. Vi får ikke ny viden om hovedspørgsmålet, hvorfor kvinder i denne historiske periode, i højskoleverdenen som over alt i samfundet, forblev usynlige i datidens offentlighed.

Inger Hartby skriver, at hun arbejder videre med kvindernes position i højskoleverdenen i

nutiden, og det kan ganske sikkert også blive en spændende historie. I dag ansættes der mange forstanderpar, hvor det er usikkert, hvem der egentlig er lederen, og hvilke roller den mandlige og den kvindelige del af parret skal spille. Hvem skal spille førsteviolinen i hjemmet, i det private rum, hvem skal dirigere slaget bag kulisserne på højskolen, i rummet mellem det private og det offentlige, og hvem skal svinge

taktstokken i det offentlige rum? Der er på flere skoler i dag formel ligestilling mellem forstanderparret, men hvad med praksis? Det vil vi gerne høre mere om, så nutidens forstander-kvinder bliver en del af nutidens offentlighed – også inden for forskningen.

Bodil Bjerring,
antropolog og tidligere højskolelærer. Forskningslektor ved Aalborg universitet.